DON'T CALL IT ART

TÁC GIẢ SÁCH BÁN CHẠY NHẤT CỦA NEW YORK TIMES

ĐỪNG GỌI ĐÓ LÀ NGHỆ THUẬT

10 cách để sáng tạo như một đứa trẻ

AUSTIN KLEON

Đặng Ly *dịch*

alpha books
NHÀ XUẤT BẢN THẾ GIỚI

TẶNG ĐỨA TRẺ TRONG BẠN

MỤC LỤC

1. BỎ NGOÀI TAI NHỮNG LỜI CHỈ DẠY. ---------- 18

ĐỪNG CÓ GỌI NÓ LÀ NGHỆ THUẬT NỮA ĐI./ TỐT HƠN LÀ TA KHÔNG BIẾT./ KHÔNG AI BIẾT BẤT CỨ ĐIỀU GÌ./ TỰ TÌM ĐƯỜNG MỞ LỐI.

2. ĐỪNG CÓ NGHIÊM TRỌNG QUÁ. ----------42

AI ĐANG VUI VẺ NHỈ?/ VỜ NHƯ ĐÓ LÀ MỘT VỞ HÀI./ ĐÓNG VAI KẺ NGỐC./ ĐẶT THẬT NHIỀU CÂU HỎI./ ĐỪNG SỢ LÀM NHỮNG GÌ ĐẾN MỘT CÁCH TỰ NHIÊN.

3. HÃY CHO CHÍNH MÌNH THỜI GIAN, KHÔNG GIAN VÀ CHẤT LIỆU.----------72

DU HÀNH THỜI GIAN/ MỘT KHÔNG GIAN AN TOÀN ĐỂ VUI CHƠI/ CHẤT LIỆU TRONG TAY

4. ĐƯỢC PHÉP TRỞ NÊN TỒI! ----------98

LÀM GÌ ĐÓ BẠN KHÔNG NÊN LÀM./ CHẤT CHỒNG CHẤT ĐỐNG NHỮNG ĐIỀU KHÔNG HOÀN HẢO.

5. TIN VÀO PHÉP MÀU. ----------114

HÓA TRANG VÀ NHỮNG NGHI LỄ NGỚ NGẨN/ THÔNG ĐIỆP TỪ VŨ TRỤ.

6. HÃY NGHĨ VƯỢT RA NGOÀI CÁI ĐẦU. ----------130

LẮNG NGHE CƠ THỂ BẠN./ XỬ LÝ CẢM XÚC CỦA BẠN.

7. NHỮNG VẤN ĐỀ BÊN NGOÀI GÂY RA VẤN ĐỀ BÊN TRONG.---------- 150

KHÔNG VÀO KHÔNG RA./ BIẾT NHỮNG GÌ MÌNH THÍCH./ SAO CHÉP CHÍNH LÀ CÁCH HỌC./ NẮM LẤY NỖI ÁM ẢNH CỦA BẠN./ ĐI ĐẾN THƯ VIỆN.

8. MƯỢN MỘT ĐỨA TRẺ! ---------- 176

MỘT ĐỨA TRẺ BỐN TUỔI SẼ GỠ BẠN KHỎI THẾ BÍ./ HỌC CÁCH QUAN SÁT./ GHÉ VÀO KHU SÁCH THIẾU NHI./ HÃY LÀ MỘT NGƯỜI LỚN HIẾU KỲ.

9. KHÔNG CÓ GÌ LÀ LÃNG PHÍ. ---------- 202

SÁNG TẠO LÀ PHẦN LẮNG LẠI CỦA THỜI GIAN LÃNG PHÍ./ BUỒN CHÁN LÀ MỘT TRẠM DỪNG CHÂN./ TỪ BỎ CŨNG CHẲNG SAO./ ĐỪNG LAO MÌNH QUA CỬA SỔ.

10. BẠN KHÔNG CẦN MỘT TẦM NHÌN. ----------224

HÃY ĐỂ TƯƠNG LAI RA PHÍA SAU BẠN./ LÀM VIỆC VỚI NHỮNG GÌ Ở PHÍA TRƯỚC BẠN ẤY./ VƯỢT XA KHỎI TRÍ TƯỞNG TƯỢNG CỦA BẠN./ GIỜ THÌ SAO?

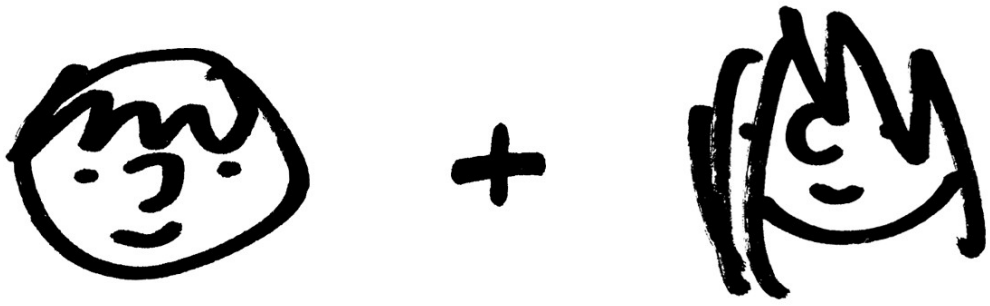
CẢM ƠN ----------256

"TÔI ĐÃ HỌC ĐƯỢC RẤT NHIỀU VỀ NGHỆ THUẬT TỪ VIỆC NHÌN NGẮM MỘT ĐỨA TRẺ VẼ... TRẺ CON ẤY **ĐỪNG GỌI ĐÓ LÀ NGHỆ THUẬT** KHI MÀ CHÚNG ĐANG NÉM MỌI THỨ KHẮP NƠI, VẼ VỜI - CHÚNG CHỈ ĐANG LÀM NHỮNG ĐIỀU NHẢM NHÍ."

- JOHN BALDESSARL
(1931-2020)

ĐÂY LÀ MỘT CUỐN SÁCH
VỀ NHỮNG BÀI HỌC
NGHỆ THUẬT TÔI HỌC ĐƯỢC
TỪ NHỮNG ĐỨA TRẺ
SÁNG TẠO CỦA TÔI.

OWEN + JULES

**"Người ta làm tốt hơn nhiều khi
họ không nghĩ mình là nghệ sĩ... nếu bạn
ngừng gọi đó là nghệ thuật,
bạn có vẻ sẽ thu được kết quả tốt hơn."**

– BRIAN ENO

Tôi không bao giờ vào trường nghệ thuật, nhưng việc có lũ trẻ vây quanh đã truyền cảm hứng nhiều hơn bất cứ trường học nghệ thuật nào tôi có thể tưởng tượng ra. Đến khi đám con tôi chập chững biết đi, chúng đã vẽ như thể là hai Picasso thu nhỏ rồi. Chúng vẽ theo cách mà tôi mơ ước về công việc của mình: không sợ hãi hay ngại ngần, chỉ với nguồn năng lượng phóng khoáng, niềm đam mê nguyên sơ và sự nhẹ nhàng đầy tinh tế.

Chúng đã dạy tôi, tất nhiên, bạn cũng có thể nói là chúng *chẳng dạy dỗ* gì tôi cả. Tôi đã giả định, với tư cách là người cha của chúng đồng thời là tác giả của cuốn *Steal Like an Artist*[1] và vài đầu sách khác về sáng tạo đã bán được hàng triệu bản trên toàn thế giới, rằng tôi sẽ trở thành người thầy và chúng sẽ trở thành học trò của tôi. Sự việc nhanh chóng trở nên rõ ràng là ngược lại mới đúng: tôi đã có có cơ hội để học từ chúng nhiều hơn là chúng phải học từ tôi.

Vì vậy, tôi đã học nghề từ những kẻ tay mơ. Hiện tôi đang là trợ lý xưởng vẽ, và mọi việc có vẻ suôn sẻ chừng nào tôi biết vị trí của mình ở đâu. Công việc của tôi là lấy dụng cụ vẽ vời, chuẩn bị đồ ăn nhẹ và xoa dịu những cơn cáu kỉnh. Cứ khi nào tôi định chỉ đạo hoặc bảo chúng phải làm gì, mọi chuyện đều hỏng bét cả. Tôi đã học cách khóa miệng lại và giữ cho đôi mắt mở to. Thi thoảng, chúng cho phép tôi cùng vui, nhưng đương nhiên chúng không muốn bất cứ ai bảo chúng cách sáng tạo như thế nào. Những gì

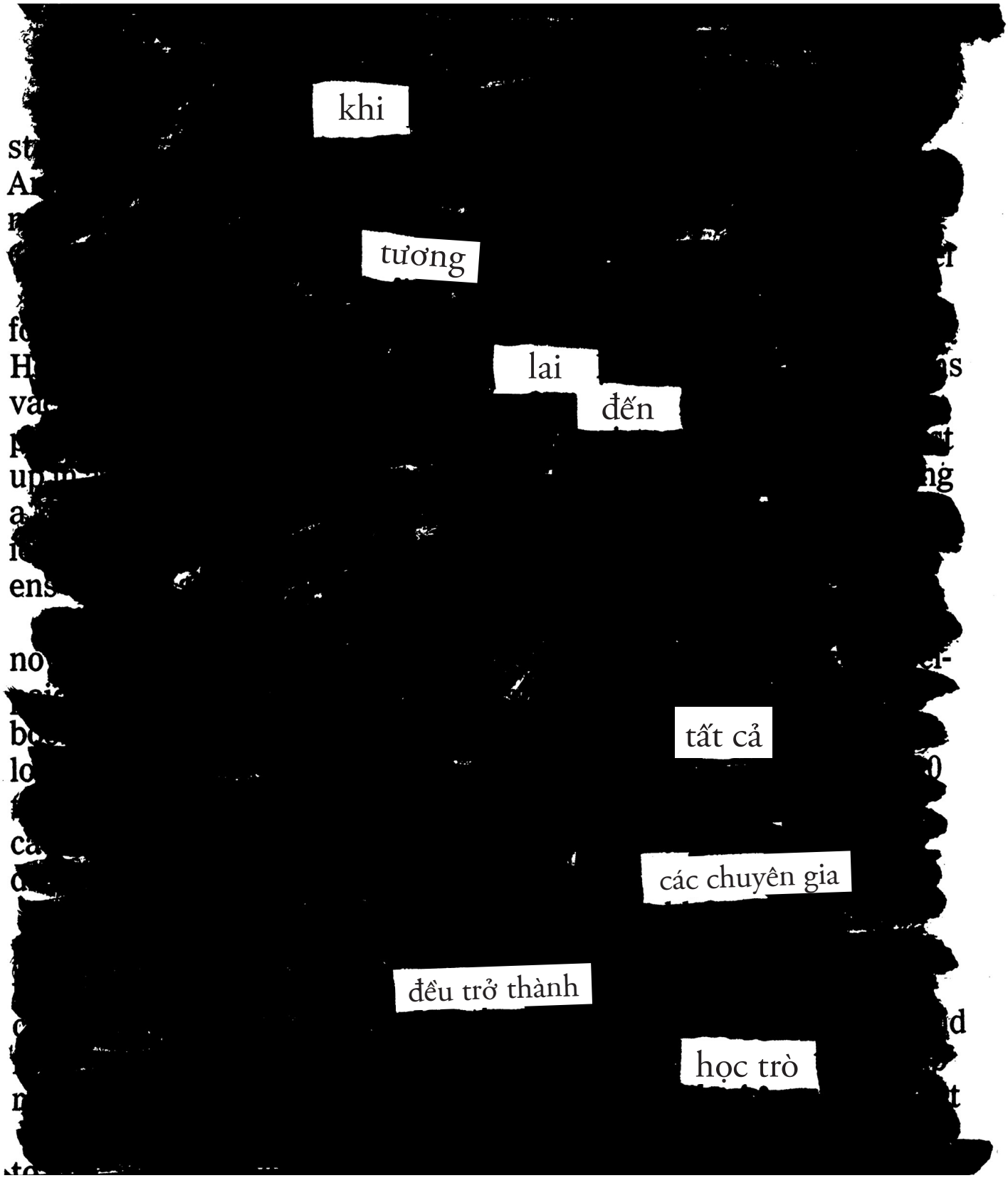
1. Bản tiếng Việt do Alpha Books phát hành với tựa là *Nghệ thuật đánh cắp ý tưởng*.

chúng cần ở tôi là có mặt khi chúng gọi, còn lại thì phải tránh đường cho chúng.

Bất cứ khi nào tôi chia sẻ các nội dung về lũ trẻ trên mạng, độc giả lại hỏi tôi bao giờ sẽ viết cuốn sách cho lũ trẻ về sáng tạo.

"Trẻ con đâu cần sách!" tôi phản đối. "Chúng ta mới cần sách để ta có thể giống chúng hơn thì có!"

Đây chính là cuốn sách ấy.

khi
tương
lai
đến
tất cả
các chuyên gia
đều trở thành
học trò

Khi đang học hỏi cách yêu thương và chăm sóc những nghệ sĩ bé bỏng này trong đời, tôi bắt đầu tự hỏi tại sao mình không dành cho chính mình tình yêu và sự chăm sóc tương tự. Đó chính là suy nghĩ khi tôi đọc sách về việc làm cha mẹ: Tại sao chúng ta làm tất cả những thứ này cho lũ trẻ mà lại không làm cho chính chúng ta? Tại sao chúng ta không bỏ thời gian ra mà vui chơi? Tại sao chúng ta lại không cho phép bản thân được chán? Tại sao chúng ta không hạn chế thời gian xem ti vi và bước ra ngoài?

Một ngày nọ, tôi nghe một cuộc phỏng vấn với nhạc sĩ Fiona Apple, cô ấy thừa nhận là đọc rất nhiều sách làm cha mẹ, không phải vì cô ấy sắp có con mà vì cô ấy muốn học cách làm cha mẹ với *chính mình*. "Vậy cô vừa là cha mẹ vừa là con cái luôn sao?" người phỏng vấn hỏi.

"Vâng, ý tôi là chúng ta luôn phải như vậy," Apple trả lời. "Tôi nghĩ mọi người đều phải làm như vậy với chính mình."

Trong cuốn sách này, tôi sẽ giúp các bạn học cách đối xử với bản thân bằng sự chăm sóc của một bậc cha mẹ đầy yêu thương,

vì thế đứa trẻ hoang dã, sáng tạo vẫn sống trong bạn có thể bước ra và vui chơi.

Tôi muốn nhấn mạnh ở đây rằng bạn không cần phải có con cái hay muốn có con, hay thậm chí là thích trẻ con mới đọc được cuốn sách này! Nhưng nếu đã có con rồi, bạn có thể coi cuốn sách này như một cuốn sách dạy làm cha mẹ trá hình. Tất cả những bài học trong sách đều có thể được dùng như chiến lược để hỗ trợ sự sáng tạo của trẻ. (Tôi hy vọng bạn sẽ học cho chính mình trước tiên, để có thể trở thành một tấm gương sáng chói.)

Đến một thời điểm nào đó trong đời sống sáng tạo của mình, bạn có thể nhận ra rằng, nói theo cách của Murray Stein, bạn chính là "kẻ thù tồi tệ nhất, người phê bình khắt khe nhất và tên đốc công tàn bạo nhất của bản thân". Bạn có thể mất đi kết nối với tất cả những năng lượng, niềm vui và tự do mà bạn từng cảm nhận được khi vừa mới bắt đầu. Dù bạn không đạt được mục tiêu hay có được thành công vượt xa khỏi những mơ ước rồ dại nhất của mình, thật dễ sa vào buồn chán, bế tắc hoặc chỉ

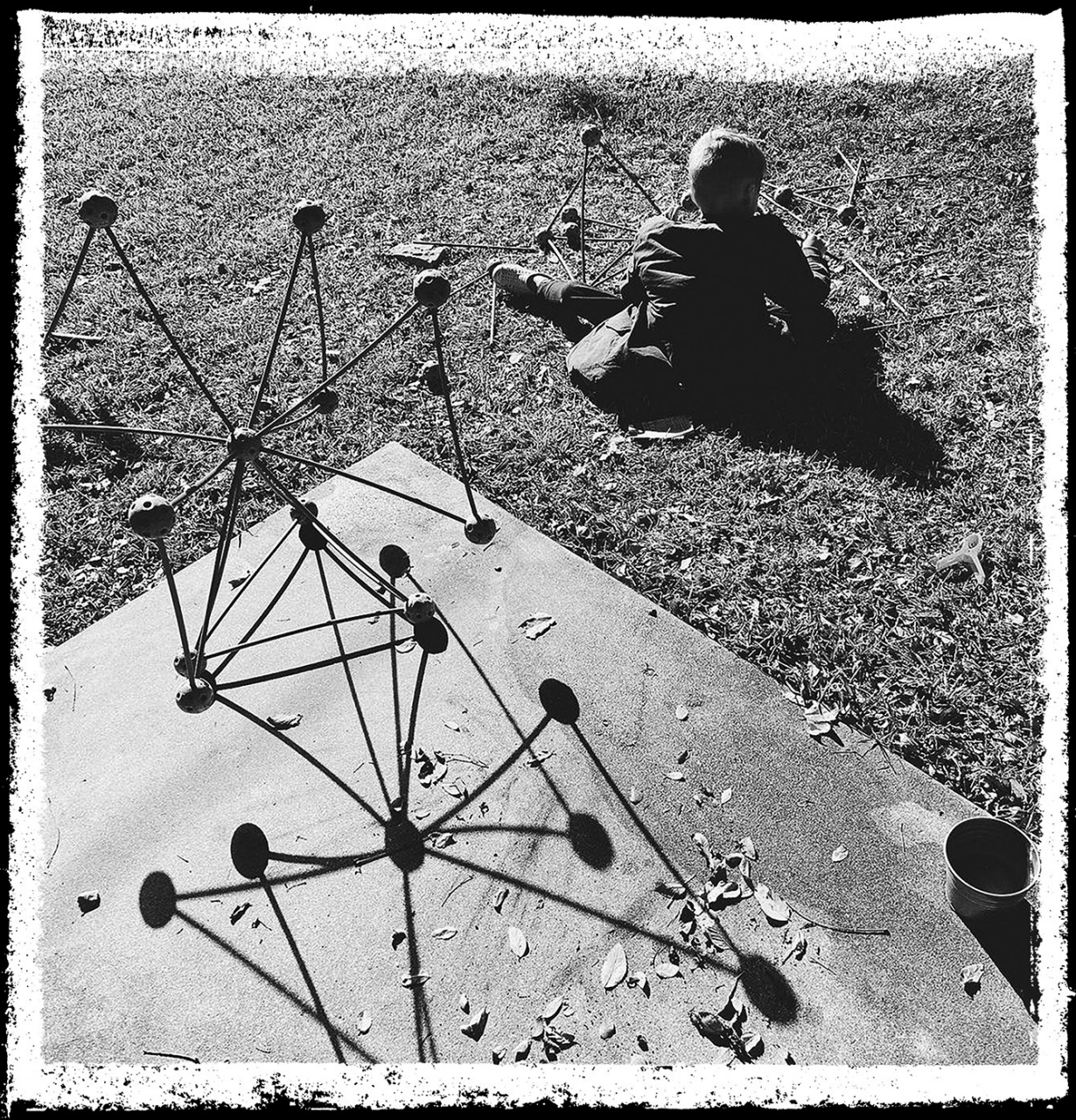
đơn thuần là cứ làm mọi việc như thói quen. Bạn cảm thấy tuyệt vọng. Kiệt sức. Như thể bạn sẽ không bao giờ làm được thứ gì tử tế nữa.

Quây quần với con cái đã giải phóng tôi khỏi vô vàn những cảm xúc ấy. Đây là những bài học tôi rút ra. Tôi hy vọng chúng sẽ giúp ích cho bạn.

"Mọi đứa trẻ đều là một nghệ sĩ. Vấn đề là làm thế nào để giữ được nghệ sĩ ấy khi anh ta lớn lên."

– PABLO PICASSO

① BỎ NGOÀI TAI NHỮNG LỜI CHỈ DẠY.

ĐỪNG CÓ GỌI NÓ LÀ NGHỆ THUẬT NỮA ĐI.

Khi còn nhỏ, lũ con tôi rất cừ trong việc tạo ra nghệ thuật, vì chúng chẳng băn khoăn gì về việc ấy.

Cố gắng làm nghệ thuật là cách dễ nhất khiến chúng ta xa rời việc làm nghệ thuật đích thực. Khi cố gắng làm nghệ thuật, đầu bạn đầy ắp những lời chỉ dạy đủ kiểu về việc cái gì mới là nghệ thuật và cái gì không, những gì bạn nên và không nên làm. Nhưng nếu không gọi nó là nghệ thuật nữa, bạn thoát khỏi mọi áp lực. Giờ bạn có thể đơn giản tạo ra thứ gì đó.

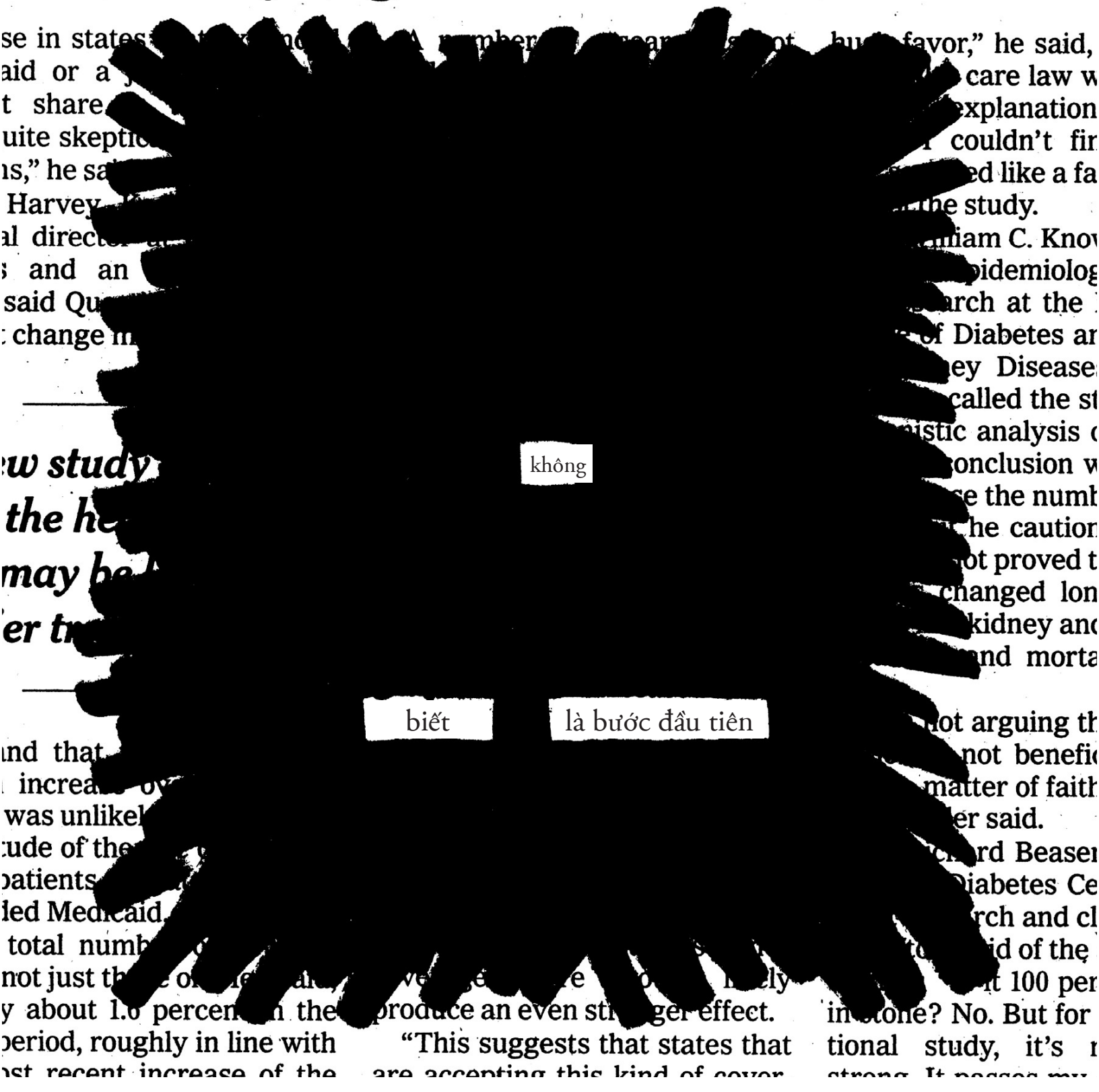
Nếu không lo lắng về việc làm nghệ thuật, thì bạn không phải lo về bất cứ nhà phê bình nghệ thuật nào. Lũ trẻ con chẳng có nhà phê bình nào trong tâm trí cho đến khi chúng ta đưa một

người như vậy vào đầu chúng. Một khi nhà phê bình nội tâm đã định cư, chúng ta bắt đầu nói với bản thân mọi điều khủng khiếp mà ta sẽ không bao giờ nói với người khác. Nhà phê bình nghệ thuật trong ta sẽ chất vấn rằng ta nghĩ mình là ai, ta tưởng mình đang làm gì, ta lấy đâu ra cái gan đó, sao ta cứ mãi bận tâm, bao giờ ta mới nghiêm túc và kiếm được công việc đàng hoàng, ta định kiếm sống bằng cách nào, khi nào ta mới làm thứ gì đó *nguyên bản* thực sự, và sao ta dám trông đợi ai đó quan tâm đến thứ *tào lao* mà ta đang tạo ra.

"Nếu chúng ta có gặp nhân vật ấy trong đời sống xã hội, kẻ luôn đưa ra lời buộc tội này, tiếng nói phê phán nội tâm này, kẻ bới lông tìm vết không ngơi nghỉ này, chúng ta sẽ nghĩ có gì đó không ổn với hắn ta," Adam Phillips từng viết. "Hắn chỉ đơn giản là tẻ nhạt và tàn nhẫn. Chúng ta có thể nghĩ rằng có điều gì đó khủng khiếp từng xảy ra với hắn, rằng hắn đang sống trong cơn dư chấn, trong hệ lụy còn sót lại, của một thảm họa tai ương nào đấy. Và rồi ta sẽ ổn thôi."

May mắn thay, các nhà phê bình nghệ thuật chỉ quan tâm đến nghệ thuật thôi. Nếu bạn không gọi nó là nghệ thuật, các nhà phê bình chẳng bận tâm bạn đang làm cái gì đâu, và họ sẽ để cho bạn yên.

Giờ thì bạn cứ mặc sức làm thứ gì mình muốn.

không
biết
là bước đầu tiên

TỐT HƠN LÀ TA KHÔNG BIẾT.

"Khi không biết mình đang làm gì, bạn sẽ có những sai lầm tuyệt đỉnh."

– PETER HOOK

Khi mới bắt đầu, ta không nhận thức được trọn vẹn rằng ta không biết mình đang làm gì. Lũ trẻ không biết điều gì chúng không thể làm được cho đến khi ai đó nói là chúng không thể làm điều đó. Thứ bất khả vẫn là khả dĩ.

Trong cuốn sách *The Element* (Nguyên tố), Sir Ken Robinson đã kể câu chuyện về một bé gái sáu tuổi trong giờ học vẽ. Giáo viên hỏi cô bé đang vẽ gì. "Không ngẩng đầu lên cô bé nói, 'Con đang vẽ Chúa.' Ngạc nhiên quá, cô giáo nói, 'Nhưng có ai biết Chúa trông thế nào đâu.' Cô bé trả lời, 'Chỉ lát nữa thôi là họ sẽ biết.'"

Đó chính là tinh thần sáng tạo đích thực – giá mà chúng ta có thể giữ được nó!

Rắc rối bắt đầu khi ai đó nói với chúng ta, hoặc ta tự phát hiện ra, rằng ta không biết mình đang làm gì. Chúng ta bắt đầu lo lắng liệu thứ ta đang làm có ra cái gì không và liệu ta có nên hồn hay không.

Nhiều người đã dừng lại ở thời điểm đó. Những người không dừng lại thì trở thành nghệ sĩ.

Khi không biết mình đang làm gì nhưng quyết rằng cứ làm nó cho dù thế nào đi nữa, bạn sẵn sàng thử bất cứ điều gì. Thất bại vô vàn, nhưng thi thoảng lại vấp phải khoảnh

khắc sáng chói. Nhà làm phim Orson Welles đã tạo ra kiệt tác *Citizen Kane* (Công dân Kane) ở tuổi 25. Khi được hỏi làm thế nào để tạo ra được một bộ phim đầy chất nghệ thuật như vậy ở tuổi còn trẻ thế, ông đã nhấn mạnh vai trò của sự vô tri. "Tôi không biết là có những điều chúng ta không thể làm," Welles trả lời. "Chỉ khi biết gì đó về nghề ta mới trở nên rụt rè hoặc cẩn trọng." Welles cùng đội ngũ của ông dường như đã làm được điều bất khả "đơn giản chỉ bằng cách không biết đó là điều không thể".

Vấn đề với trạng thái không biết đầy màu mỡ này là nếu duy trì nó đủ lâu, bạn bắt đầu biết mình đang làm gì. Những người khác nhận ra rằng bạn biết mình đang làm gì và bảo bạn làm nữa đi. Bất ngờ thay, bạn đi từ chỗ *không (ai) biết* đến chỗ *(được) biết đến*, hay là chỗ chúng ta gọi là "thành công" ấy: thế giới nghĩ bạn biết mình đang làm gì và tưởng thưởng cho bạn vì điều ấy.

Nhưng *biết* vô cùng nguy hiểm cho người sáng tạo. Vì giây phút bạn biết mình đang làm gì chính là giây phút mọi thứ trở

nên nhàm tẻ. Bạn hoặc là bắt đầu khiến người ta chán, hoặc phổ biến hơn là bạn bắt đầu chán chính mình.

"Điều kỳ diệu xuất hiện trong những năm đầu tiên,
khi chúng ta không biết mình đang làm gì,
khi chúng ta sẵn sàng thử mọi thứ."

– ALEX VAN HALLEN